

Le phototexte et l'exploration d'un texte littéraire

Fiche pédagogique

Texte : l'extrait du livre *Le livre double* (1976) de Dimitris Chatzis « Le dernier ours du Pinde » (Chapitre 6) –

[On peut consulter les traductions en anglais et en français en annexe]

Ο τελευταίος άνθρωπος ο δικός του ήταν ο Σταύρος – και δεν υπήρχε κι αυτός. Οι άλλοι – είναι κι άλλοι, υπάρχουν ακόμα; – είχαν μείνει στη Γερμανία, ψευτοφιλόσοφοι ωραίοι, βασανισμένοι χαμάληδες, Ρομιοί της πίκρας, της φτώχειας, της νοσταλγίας.

Και τότε ο Σκουρογιάννης, γυρίζοντας στο Ντομπρίνοβο που 'χε ερημώσει, μπορούσε πια να το ξέρει πως ο τόπος αυτός ήταν ο τόπος της τελευταίας, της τελειωτικής ερημιάς. Ανύπαρκτος τόπος. Πως είκοσι χρόνια παιδεύτηκε, ονειρεύτηκε, σ' αυτόν τον ανύπαρκο τόπο να φτάσει...

Εκείνη η ξαφνική βροχούλα τα 'κανε όλα, απ' αυτήν γίνηκαν όλα. Πήρε πάλι τον κατήφορο για τη ρεματιά, πήρε τον ανήφορο για το δάσος. Εκεί τον έπιασε. Στάθηκε όσο να περάσει – πέρασε γρήγορα. Πήρε πάλι τον ανήφορο σιγά-σιγά για το ξέφωτο. Ο ήλιος πρόβαλε πάλι, ο τόπος απόμεινε υγρός, όλο το μικρό λιβάδι. Έκατσε στη συνηθισμένη του θέση – ήτανε σήμερα πολύ λυπημένος, δεν τ' άνοιξε το δισάκι του – καθόταν εκεί λυπημένος. Ολομόναχος – εντάξει. Διωγμένος, καταδιωγμένος – από ποιόν; Γιατί; Κι ολότελα ξαφνικά τα 'δε μπροστά του. Σηκώθηκε, τα κοίταξε, ξανακοίταξε – δε μπορεί να γελιότανε, τα 'ξερε. Ήταν αυτά. Τ' αρκουδίστικα χνάρια, τα μεγάλα της πέλατα. Αυτή 'ταν. Η αρκούδα του Σμόλικα, του Πάπιγκου, της Πολιάννας – η Μάρω του Πίνδου. Και ζούσε ακόμα. Ζούσε κι αυτή. Η λύπη του σκόρπισε μονομιάς – η καρδιά του χτύπησε δυνατά, τον παλμό της βουνίσιας του ράτσας, της δικής του της γης. Σαν τώρα μονάχα να 'φτάσε εκεί, τώρα μονάχα να 'χε γυρίσει. Αυτά τα χνάρια γινόντανε τώρα, ξαναγινόνταν, η σιγουριά του η χαμένη πως είχε φτάσει σε τόπο που δεν ήταν ανύπαρκτος, που δεν ήτανε της νοσταλγίας του μόνο, της φαντασίας του — η σιγουριά που 'χε χάσει μέσα σ' αυτούς τους τρελούς, τους μισούς, τους αφιονισμένους, τους νικημένους ανθρώπους που βρήκε γυρίζοντας.

Πήγε ως την άλλη άκρη απ' το ξέφωτο, έφκιασε λίγο τον τόπο με τις παλάμες του, άδειασε εκεί το δισάκι του. Την άλλη μέρα ξεκίνησε απ' το πρωί – το ψωμί, το τυρί, που της άφησε, δεν ήταν εκεί. Της έφερε πάλι – και ζάχαρη. Και τις άλλες μέρες – κάθε μέρα.

– Έ, λοιπόν, είπε ο γέρος ο Τράκας. Για μεγάλη δουλειά πας εσύ. Ξυλεία; Καλά το κατάλαβα.
– Και βέβαια, είπε αυτός χωρίς δυσκολία.

– Θα γράψω αμέσως στα παιδιά μου στη Λάρισα. Γι' αυτό δεν τα 'θελες τα καθαριστήρια.

– Και βέβαια, είπε πάλι ο Σκουρογιάννης, μεγάλη δουλειά.

– Αυτό μελετάς εκεί πάνω πού πας;

– Αυτό.

– Καλά κάνεις. Το 'ξερα εγώ.

Και το μελετούσε. Πάρα πολύ. Μέρα με μέρα με το φαί πού της άφηνε στην ίδια θέση. Όσπου την είδε. Ξεπρόβαλε μέσα απ' τα δέντρα. Στάθηκε μια στιγμή – τράβηξε ύστερα για τη θέση που της άφηνε το φαί. Τον είδε, τρόμαξε, έκανε να φύγει πίσω – έμεινε εκεί. Αυτός την κοιτούσε ασάλευτος. Πρέπει να 'τανε

μικρή, θηλύκια, δε θα 'ταν ακόμα δύο χρονών. Μείναν έτσι – και κοιτάζονταν. Ο τελευταίος άνθρωπος του Ντομπρίνοβου κ' η τελευταία αρκούδιτσα του Πίνδου στάθηκαν εκεί στο ξέφωτο εκείνο του δάσους, από τις δυο τις μεριές του και κοιταζόντανε. Δύσπιστα, δισταχτικά και καχύποπτα – χωρίς να μπορούνε να φύγουν – δεν είχανε που να πάνε.

Την άλλη μέρα τ' άρχιζε πια το μεγάλο παιγνίδι: Γέμισε τον τορβά του, πήρε μαζί του και το μεγάλο δίκωπο μαχαίρι. Έκατσε στη θέση του και περίμενε. Την ίδια ώρα, τη χτεσινή, το ζώο ξαναπρόβαλε μέσ' απ' τα δέντρα. Ξανασταθήκανε μια στιγμή και κοιταχτήκανε πάλι. Άνοιξε το δισάκι του, του πέταξε ένα κομμάτι ψωμί. Το ζώο το πήρε, πήγε τώρα κοντύτερα. Και τρίτο – ακόμα κοντύτερα. Ήτανε τόσο κοντά, που χρειάστηκε να κρατάει τη λαβή του μαχαιριού του. Του πέταξε υστέρα μια σακουλίτσα ζάχαρη – όλα πήγανε καλά για σήμερα.

Και πήγανε και τις άλλες μέρες. Και το ζώο πλησίαζε κάθε φορά περισσότερο, τρία μέτρα, δύο μέτρα, ένα μέτρο, μισό.

– *Και πώς πάμε; ρώτησε ο Τράκας.*

– *Τελειώνει, είπε αυτός, έρχεται πια το φθινόπωρο.*

Και τελείωσε στ' αλήθεια. Άπλωσε πια και το χέρι του – μια χούφτα ζάχαρη. Η αρκούδα πήγε και το 'γλειψε. Και την άλλη μέρα – και την παράλλη κ' έμεινε δίπλα του, περιμένοντας. Και τότες αυτός άπλωσε τα χέρια του και της αγκάλιασε το κεφάλι. Το ζώο τ' άφησε μ' εμπιστοσύνη μέσα στα χέρια του. Ξεχείλισμα της δικής του λύπης, της μοναξιάς, της απελπισίας του – έσφιξε τ' αγαπημένο κεφάλι μέσα στα χέρια του. Η αρκούδιτσα τανύστηκε – ένωσε μέσα στα χέρια του το σπαρτάρισμα του αζευγάρωτου θηλυκού. Έτσι όπως ήτανε έσκυψε και το φίλησε στο κούτελο, το ζώο μούγκρισε, στα δικά του τα μάτια ανέβηκαν τα δάκρυα, τόσον καιρό κρατημένα.

– *Τελειώσαμε, του 'πε του Τράκα.*

– *Έγραψα πια στα παιδιά, είπε κείνος.*

Το φθινόπωρο φτάνει πάντα γρήγορα στον Πίνδο – τον Οκτώβρη συννεφιάζει πια, αρχίζει κιόλας το κρύο. Ο Σκουρογιάννης κατάλαβε – η ώρα της αρκούδας του για το χειμωνιάτικο ύπνο της κόντευε. Έβλεπε τα μάτια της και μισόκλειναν κάποτε, το κεφάλι της βάραινε. Κάθετα δίπλα του, του γλείφει κάποτε και το χέρι μα το φαΐ του από μέρα σε μέρα όλο λιγότερο γίνεται.

Αυτή τον πήγε στη χειμωνιάτικη τρύπα της – μια μεγάλη κουφάλα και τρία πεύκα τριγύρω. Αυτός κουβάλησε ζάχαρη, της την έβαλε σε μια γαβάθα – να την βρει ξυπνώντας την άνοιξη. Ξάπλωσε το ζώο, του χάιδεψε αυτός το κεφάλι στο κούτελο, όπως χαϊδεύουνε τα σκυλιά. Μισάνοιξε μια φορά τα μάτια του πάλι – όλο και βάραινε – έγειρε το κεφάλι του. Αυτός έσκυψε, το χάιδεψε καναδυό -φορές – είχε κοιμηθεί. Τελείωσε. Σηκώθηκε να φύγει. Ξαναστάθηκε μια στιγμή στην άκρη της κουφάλας: – *Κοιμήσου εσύ, ερ' μου πουλί μου, κοιμήσου τώρα. Θα ξαναβρεθούμε την άνοιξη; Ιμείς οι δυο απομείναμαν σε τούτον τον τόπο – κανένας άλλος – δεν έμεινε τίποτα εδώ.* Και κατέβηκε στο ερημωμένο χωριό, που δεν είχε να κάνει τίποτα, τετράδιπλα ορφανεμένος. Και τότες έρχεται ο συγγραφέας ο φίλος μας, αυτός πού γράφει και τούτη την Ιστορία. Αρχίζει τώρα να φανερώνεται κι ο χαλασμός ο δικός του. Την γράφει, την πάει την ιστορία του και να την τελειώσει δεν ξέρει. Διχασμένος, μοιρασμένος, κομματιασμένος ανάμεσα σε σαράντα δύο Ντομπρίνοβα και σαράντα δύο σημερινές πολιτείες, σαράντα δύο καλούς Σκουρογιάννηδες και σαράντα χιλιάδες δικές του μαύρες κακίες, δεν ξέρει να δώσει μια λύση. Είχε χίλιες έτοιμες, σωστές, να διαλέξει κάποια, όπως κάθε συγγραφέας της προκοπής ξέρει να κάνει: Να το σκοτώσει ο Σκουρογιάννης τ' αγαπημένο του ζώο. Να πεθάνει και κείνος μαζί του. Να του το σκοτώσουν οι Ντομπρίνοβίτες, οι Σκαμνελίτες, όπως σκοτώνουν λαθραία τις άλλες αρκούδες. Με μια στάλα καλοσύνη μπορούσε ακόμα να βάλει το Σκουρογιάννη και να το πάρει μαζί του, να το κρατήσει στην αυλή του σπιτιού του – αυτό θα 'ρχόταν πίσω του σα μανάρι – όπως

είχε ακούσει παλιά και κάναν οι βλάχοι – ούρσου τη λέγανε την αρκούδα που ‘χαν δεμένη μπροστά στο κονάκι τους. Και δεν τις θέλει – καμιά απ’ αυτές δεν του πάει. Το Ντομπρίνοβο, λέει, με την παλιά προκοπή του, οι γεροί του άνθρωποι που ξεριζώθηκαν και χάθηκαν, ο Σκουρογιάννης εκείνος που γύρισε να τα βρει και δε βρήκε τίποτα, η τελευταία αρκουδίτσα του Πίνδου που πεινασμένη, αζευγάρωτη, του φιλούσε τα χέρια – πέθαναν. Και πέρα απ’ το θάνατο, λέει, δεν είναι τίποτα.

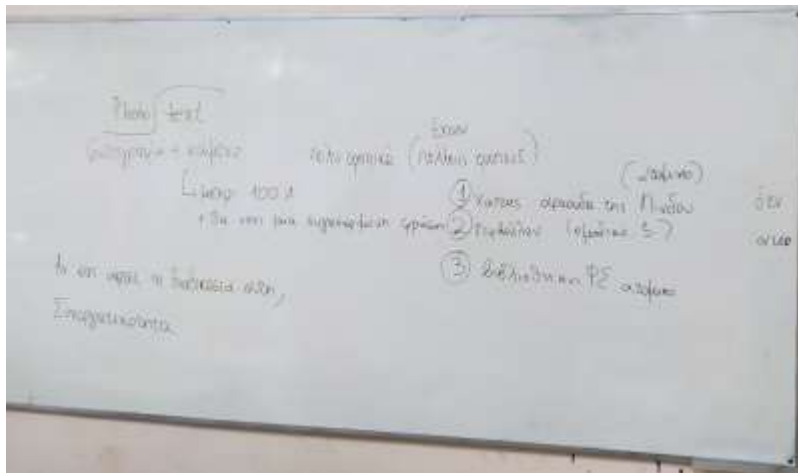
Δ. Χατζής, *Το διπλό βιβλίο*, Καστανιώτης

Public : Élèves de la 1ère classe du 1er Lycée Professionnel d’Agia Paraskevi

Objectifs : Explorer un texte en utilisant un outil multimodal : le phototexte

Étapes :

- Identifier le type de texte

- Trouver des éléments dans le texte révélateurs de sa thématique
- Repérer des éléments symboliques

- Faire le parallèle entre le narrateur qui retourne dans son pays d’origine et les traces du dernier ours
- Résumer la compréhension du texte en phrases-clés
- Choisir une phrase-clé et la convertir en phototexte
- Pour le phototexte :
  - Trouver une photo sur internet ou créer sa propre photo
  - Écrire un texte de moins de 100 mots
- Présenter son phototexte et expliquer ses choix

Exemples de phototextes créés par des élèves :

Δεν έμεινε τίποτα εδώ
παρα μόνο ο αέρας και τα
ερειπωμένα σπίτια. Είναι
το ερειπωμένο χωριό του
Σκουρογιάννη και γύρω το
δάσος της αρκούδας και
πάνω απο όλα μένει η
ανατριχίλα γιατί δεν
υπάρχει πια ζωή

Μόλις ξύπνησε η αρκούδα

χάρηκε τόσο πολύ που είδε
μπροστά της τον
Δ.Σκουρογιάννη και του
έδωσε μια τεράστια αγκαλιά
γιατί ήξερε ότι δεν έχει
μείνει τίποτα εδώ πέρα από
αυτούς τους δύο

Η τελευταία αρκούδα της Πίνερα είναι το εβδομo κεφάλαιο στο βιβλίο του Δ. Χαντζη με τίτλο το διπλό βιβλίο.
Κι εμείς τον Σκούρογιάννη να επιστρέφει στο έρημο πλέον χωριό του όπου ανακαλύπτει μια μικρή μοναχική αρκούδα.
Με τον συνδυασμό της μοναχιάς και των δύο τους γίνονται καλοί φίλοι παρόλου που δεν έχει μείνει τίποτα εκεί για αυτούς.

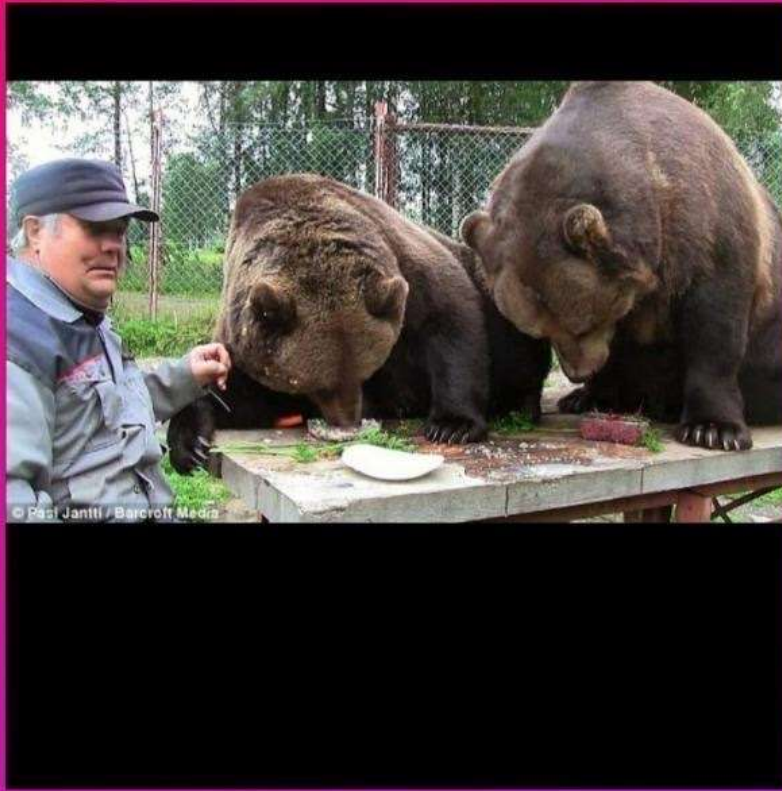

δεν έμεινε τίποτα εδώ παρά μόνο η
αρκούδα

**Η πρώτη επαφή
του
Σκουρογιάννη με
την αρκούδα, Ότι
του έχει
απομείνει από το
χωριό του**

Ο Σκουρογιάννης ταΐζοντας την αρκούδα, σκέφτεται ότι δεν έμεινε τίποτα εδώ εκτός από τους δυο τους να φροντίζουν ο ένας τον άλλον.

**Ο Σκουρογιάννης
αποχαιρετά την αρκούδα
έχοντας στο μυαλό του ότι
δεν έμεινε τίποτα εδώ
παρά μόνο αυτοί οι δύο.**

Το χωριό του Σκουρογιάνη που δεν έμεινε τίποτα εδώ παρά μόνο ο Γέρος Τράκας και μια μικρή αρκούδα. Γι αυτό κι ο Σκουρογιάνης νιώθει μονος. Με αποτέλεσμα να θέλει να γίνουν όλα όπως πριν .

Annexes : traduction en anglais et en français du texte de Chatzis

English translation

The last man, his name was Stavros - and he didn't exist either. The others - are there others still? - had stayed in Germany, false philosophers, beautiful tormented souls, Romani people of bitterness, poverty, nostalgia.

And then Skourogiannis, returning to Domrivno that had become deserted, could now know that this place was the place of final, ultimate solitude. A nonexistent place. How he suffered for twenty years, dreamed, to reach this nonexistent place...

That sudden drizzle did it all, everything came from it. He took the downhill path to the stream again, took the uphill path to the forest. There, he found it. He stood still just to let it pass - it passed quickly. He took the uphill path again, slowly, towards the clearing. The sun came out again, the place remained wet, the entire small meadow. He sat in his usual spot - he was very sad today, he didn't open his backpack - he sat there, sorrowful. All alone - that's okay. Persecuted, chased - by whom? Why?

And suddenly, it was all in front of him. He stood up, looked at them, looked again - he couldn't help but smile, he knew. They were them. The bear-like tracks, the big footprints. It was her. The bear of Smolika, of Papigko, of Poliana - Maro of Pindos. And she was still alive. She was alive. His sorrow scattered in an instant - his heart pounded loudly, the pulse of his mountainous breed, of his own land. It was as if he had only just arrived there, as if he had only just returned. These footprints were becoming real now, they were becoming real again, the certainty he had lost, that he had reached a place that was not nonexistent, a place that was not only his nostalgia, his imagination - the certainty he had lost within these madmen, the half-mad, the opium-addled, the defeated people he found upon returning.

He went to the other side of the clearing, smoothed the ground with his palms a bit, and emptied his backpack there. The next day he started in the morning - the bread, the cheese he had left, were not there. He brought them again - and sugar. And the following days - every day.

"Well then," said old Trakas. "You're up to something big. Timber? I understood it right."

"Of course," he replied without difficulty.

"I'll write immediately to my children in Larissa. That's why you didn't want the provisions."

"And of course," Skourogiannis said again, "a big task."

"Is that what you're studying up there where you're going?"

"That's it."

"Well, you're doing the right thing. I knew it."

And he studied it. A lot. Day by day, with the food he left in the same spot. Until he saw her. She emerged from the trees. She stood there for a moment, then moved toward the spot where he left the food. He watched her, startled, as if to leave, but she stayed there. He watched her, unflinching. She must have been young, a female, maybe not even two years old. They stayed like that, looking at each other. The last man of Domrivno and the last bear cub of Pindos stood there in that clearing in the forest, from both sides, and they looked at each other. Distrustful, hesitant, and suspicious - without anywhere to go.

The next day, he began the big game: He filled his backpack, took his large double-edged knife with him, and sat in his spot, waiting. At the same time as the day before, the animal emerged again from the trees. They stood for a moment and looked at each other again. He opened his backpack, tossed a piece of bread. The animal took it and came closer. And a third time - even closer. It was so close that he had to grip the handle of his knife. Then he tossed a small bag of sugar - everything went well for today.

And they went on like this for the other days. And each time, the animal came closer, three meters, two meters, one meter, half a meter.

"And how's it going?" asked old Trakas.

"It's finishing," he said. "Autumn is coming."

And it truly finished. He extended his hand now - a handful of sugar. The bear cub approached and licked it. The next day - and the day after that, she stayed by his side, waiting. And then, he extended his hands and embraced her head. The animal trusted him and rested in his hands. Overflow of his own sorrow, loneliness, despair - he held his beloved head in his hands. The bear cub relaxed - she felt in his hands the twitching of her mateless female companion. In the position she was, she leaned down and kissed her on the muzzle; the animal grumbled, tears filled his eyes, held back for so long.

"We're done," Trakas told him.

"I've written to my children," he replied.

Autumn always arrives quickly in the Pindos - by October, it's already cloudy, and the cold begins. Skourogianis understood - it was time for his bear cub to go into hibernation. He saw her eyes, half-closed sometimes, and her head weighed heavily. She sat next to him, occasionally licked his hand, and day by day, she ate less and less of his food.

She led him to her winter den - a large cave and three pine trees around. He carried sugar, placed it in a hole - for her to find when she wakes up in the spring. He lay down the bear cub,

stroked her head in his hands, just like people pet dogs. Her eyes half-closed one last time - she was getting heavier - she raised her head. He leaned down, kissed her a couple of times, and she fell asleep. It was over. He got up to leave. He stopped for a moment at the edge of the cave.

"Sleep, my bird, sleep now," he said. "Will we meet again in the spring? We two are the only ones left in this place - no one else is here."

And he went down to the deserted village, which had nothing left, four times orphaned.

And then our author, our friend, comes into the picture, the one writing this story. He's starting to reveal his own breakdown. He writes it, takes the story, and doesn't know how to finish it. Divided, split, torn between forty-two Domrivnovs and forty-two modern states, forty-two good Skourogiannis, and forty-two thousand of his own dark wickednesses, he doesn't know how to provide a solution. He had a thousand ready, right solutions to choose from, like any competent writer does: for Skourogiannis to kill his beloved animal. For both of them to die together. For the Domrivnovians, the Skammelites, to kill the bear cub as they illegally kill other bears. With a drop of kindness, he could have had Skourogiannis take it with him, keep it in his home yard - they could have returned to him like a puppy, as he heard the Vlachs did - they called it the bear that they had tied in front of their mansion. But he doesn't want them - none of those solutions are for him. Domrivnovo, he says, with its old charm, the old people who were uprooted and disappeared, Skourogiannis, the one who went back to find them and found nothing, the last bear cub of Pindos who, hungry and mateless, kissed his hands - they are all dead. And beyond death, he says, there is nothing.

Traduction française

Le dernier homme, son nom était Stavros - et lui non plus n'existait pas. Les autres - existait-il encore des autres ? - étaient restés en Allemagne, de faux philosophes, de belles âmes tourmentées, des Roms de l'amertume, de la pauvreté, de la nostalgie.

Et puis Skourogiannis, revenant à Domrivno devenu désert, pouvait maintenant savoir que cet endroit était l'endroit de la solitude finale, ultime. Un endroit inexistant. Combien il avait souffert pendant vingt ans, rêvé, pour atteindre cet endroit inexistant...

Cette averse soudaine a tout changé, tout est venu d'elle. Il a pris le chemin en descente vers le ruisseau à nouveau, puis le chemin en montée vers la forêt. Là, il l'a trouvée. Il s'est arrêté pour la laisser passer - elle est passée rapidement. Il a pris le chemin en montée à nouveau, lentement, vers la clairière. Le soleil est réapparu, l'endroit est resté humide, toute la petite prairie. Il s'est assis à sa place habituelle - il était très triste aujourd'hui, il n'a pas ouvert son sac

à dos - il est resté là, mélancolique. Tout seul - c'était bien. Persécuté, poursuivi - par qui ? Pourquoi ?

Et soudain, tout était devant lui. Il s'est levé, les a regardés, les a regardés à nouveau - il ne pouvait s'empêcher de sourire, il savait. C'était elles. Les empreintes semblables à celles d'un ours, les grandes empreintes de pas. C'était elle. L'ourse de Smolika, de Papigko, de Poliana - Maro du Pindos. Et elle était toujours en vie. Elle était en vie. Sa tristesse s'est dissipée en un instant - son cœur battait fort, le pouls de son enracinement montagnard, de sa propre terre. C'était comme s'il venait d'arriver là-bas, comme s'il venait de rentrer. Ces empreintes de pas redevenaient réelles maintenant, elles redevenaient réelles, la certitude qu'il avait perdue, qu'il était arrivé dans un endroit qui n'était pas inexistant, un endroit qui n'était pas seulement sa nostalgie, son imagination - la certitude qu'il avait perdue parmi ces fous, les demi-fous, les opiomanes, les gens battus qu'il avait trouvés à son retour.

Il est allé de l'autre côté de la clairière, a aplani un peu le sol avec ses paumes, et a vidé son sac à dos là. Le lendemain matin, il a commencé tôt - le pain, le fromage qu'il avait laissés, n'étaient plus là. Il les a ramenés - et du sucre. Et les jours suivants - chaque jour.

"Eh bien," dit le vieux Trakas. "Tu te lances dans quelque chose de grand. Du bois ? J'ai bien compris." "Évidemment," répondit-il sans difficulté. "Je vais écrire immédiatement à mes enfants à Larissa. C'est pour ça que tu ne voulais pas de provisions." "Et bien sûr," répondit Skourogiannis à nouveau, "un grand travail." "C'est ce que tu étudies là-haut où tu vas ?" "C'est ça." "Eh bien, tu fais la bonne chose. Je le savais."

Et il l'a étudiée. Beaucoup. Jour après jour, avec la nourriture qu'il laissait au même endroit. Jusqu'à ce qu'il la voie. Elle émergea des arbres. Elle se tint là un instant, puis se dirigea vers l'endroit où il avait laissé la nourriture. Il la regarda, stupéfait, comme s'il voulait partir, mais elle resta là. Il la regarda, sans broncher. Elle devait être jeune, une femelle, peut-être même pas âgée de deux ans. Ils restèrent ainsi, se regardant. Le dernier homme de Domrivno et le dernier ourson du Pindos se tenaient là, dans cette clairière de la forêt, de part et d'autre, et ils se regardaient. Méfiants, hésitants et suspicieux - sans nulle part où aller.

Le lendemain, il commença le grand jeu : il remplit son sac à dos, prit son grand couteau à double tranchant avec lui, et s'assit à sa place, en attendant. Au même moment que la veille, l'animal émergea à nouveau des arbres. Ils se tinrent debout un instant et se regardèrent à nouveau. Il ouvrit son sac à dos, lança un morceau de pain. L'animal le prit et s'approcha. Et une troisième fois - encore plus près. Elle était si près qu'il dut saisir la poignée de son couteau. Puis il lança un petit sac de sucre - tout se passa bien pour aujourd'hui.

Et ils continuèrent ainsi les autres jours. Et à chaque fois, l'animal se rapprochait, trois mètres, deux mètres, un mètre, un demi-mètre.

"Et comment ça se passe ?" demanda le vieux Trakas.

"Cela se termine," dit-il. "L'automne arrive."

Et cela se termina vraiment. Il tendit maintenant sa main - une poignée de sucre. L'ourson s'approcha et la lécha. Le lendemain - et le jour suivant, elle resta à ses côtés, en attendant. Et puis, il tendit les mains et embrassa sa tête. L'animal lui fit confiance et se reposa dans ses mains. Son chagrin débordait, sa solitude, son désespoir - il tenait la tête de son bien-aimé entre ses mains. L'ourson se détendit - elle sentait dans ses mains les soubresauts de sa compagne sans partenaire. Dans la position où elle se trouvait, elle se pencha et l'embrassa sur le museau ; l'animal grogna, les larmes lui montèrent aux yeux, retenues depuis si longtemps.

"C'est terminé," lui dit Trakas.

"J'ai écrit à mes enfants," répondit-il.

L'automne arrive toujours rapidement dans le Pindos - en octobre, il fait déjà nuageux, et le froid s'installe. Skourogianis comprit - il était temps que son ourson entre en hibernation. Il vit ses yeux, mi-clos parfois, et sa tête devenir lourde. Elle s'asseyait à côté de lui, léchait parfois sa main, et jour après jour, elle mangeait de moins en moins de sa nourriture.

Elle le conduisit jusqu'à son repaire d'hiver - une grande grotte et trois pins tout autour. Il apporta du sucre, le plaça dans un trou - pour qu'elle le trouve quand elle se réveillerait au printemps. Il allongea l'ourson, caressa sa tête dans ses mains, comme on caresse un chien. Ses yeux se fermèrent à moitié une dernière fois - elle devenait de plus en plus lourde - elle releva la tête. Il s'inclina, l'embrassa quelques fois, et elle s'endormit. C'était fini. Il se leva pour partir. Il s'arrêta un moment à l'entrée de la grotte.

"Dors, mon oiseau, dors maintenant," dit-il. "Nous nous retrouverons au printemps ? Nous sommes les seuls à être restés en ce lieu - il n'y a personne d'autre ici."

Et il descendit vers le village déserté, qui n'avait plus rien, quatre fois orphelin.

Et puis notre auteur, notre ami, entre en scène, celui qui écrit cette histoire. Il commence à révéler sa propre rupture. Il l'écrit, prend l'histoire, et ne sait pas comment la finir. Divisé, fragmenté, déchiré entre quarante-deux Domrivnovs et quarante-deux États modernes, quarante-deux bons Skourogianis et quarante-deux mille de ses propres méchancetés sombres, il ne sait pas comment apporter une solution. Il avait mille solutions prêtes et bonnes à choisir, comme tout écrivain compétent : que Skourogianis tue son animal bien-aimé. Que tous deux meurent ensemble. Que les Domrivnoviens, les Skammelites, tuent l'ourson comme ils tuent illégalement les autres ours. Avec une goutte de bonté, il aurait pu faire en sorte que Skourogianis l'emmène avec lui, la garde dans sa cour - ils auraient pu revenir vers lui comme un chiot, comme il avait entendu dire que les Valaques le faisaient - ils l'appelaient l'ours qu'ils avaient attaché devant leur manoir. Mais il ne les veut pas - aucune de ces solutions ne lui convient. Domrivnovo, dit-il, avec son charme ancien, les vieux habitants qui ont été déracinés et ont disparu, Skourogianis, celui qui est revenu pour les retrouver et n'a rien trouvé, le dernier

ourson des Pindos qui, affamé et sans compagne, a embrassé ses mains - ils sont tous morts. Et au-delà de la mort, dit-il, il n'y a rien.